

בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה

"תורת דוד"

השיעור השבועי

פרשת עקב

תשפ"ג

(שנה ז', גליון מס' 303)

שיעורי הרב אליהו בר חן
e0527191965@gmail.com | 052-719-1965

זמני כניסת ויציאת השבת:

רבינו תם:	יציאה:	כניסה:	
20:50	20:12	18:58	ירושלים:
20:47	20:15	19:13	תל אביב:
20:51	20:16	19:06	חיפה:
20:49	20:14	19:15	באר שבע:

הלימוד, מוקדש לרפואתם השלימה, של:

שושנה סולטנה בת מרים

שרה בת סוליקא

דינה בת סוליקא

אסתר בת תמר

שרית בת גילה

פאני פרוחה בת רחל

הרב רפאל פנחס בן מרים רמו

רפאל מנחם בן רות רדואה

הרב יוסף בן רחל

הרב שלמה בן שמחה

חיים נתן צבי בן שרה

מרדכי בן רינה

מאיר בן נעמי

אליהו לוזון בן גד

פרשת עקב התשפ"ג

"עֵקֵב עֲנֶה יִרְאֵת יְהוָה, עֲשֶׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים"

א. "וְהָיָה עֵקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה, וְשִׁמְרְתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד - אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם", (דברים, ז' - יב').

"וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל, מָה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹד, כִּי אִם לִירְאָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיךָ, לְלַכֵּת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ, וְלַעֲבֹד אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", (דברים, י" - יב').

"מִי בָכֶם יִרְאֵת יְהוָה, שְׂמַע בְּקוֹל עֲבָדָיו, אֲשֶׁר הִלְךְ חֲשָׁכִים וְאִין נֶגֶה לוֹ, יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשְׁעוּן בְּאַלְהֵיוֹ", (הפטרות פרשתו. ישעיה, נ" - י').

ב. על הפסוק האמור בריש פרשתו¹, "וְהָיָה עֵקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה, וְשִׁמְרְתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד - אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם", דרשו רבותינו ז"ל²:

" וְהָיָה עֵקֵב תִּשְׁמְעוּן - זֶה שֶׁאִמַּר הַכָּתוּב³, 'לָמָּה אֵירָא בִּימֵי רָע, עוֹן עֲקֵבֵי יִסּוּבֵנִי',

אמר דוד, ריבונו של עולם -

איני מתירא מן המצות חמורות שבתורה, מפני שהן חמורות,

אבל, מתירא אני מפני הקלות, שמא עברתי עליהם, מפני שהם קלות,

לכך נאמר, ויהיה עקב תשמעון.

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, ריבונו של עולם -

גם עבדך נזהר בָּהֶם, בְּשִׁמְרָם עֵקֵב רַבִּי⁴."

¹ דברים, ז' - יב'.

² ב"ילקוט שמעוני" - פרשתו, רמז תתמו', משם המדרש תנחומא.

³ תהילים, מט' - ו'.

והנה, עֶקֶב, הוא קֶצֶה הַרְגֵל,
ואותה עֶקֶב, רומסת ודורסת מבלי משים.
ולפיכך, נתיירא דוד הע"ה:
כי יש מצוות, ויש מצוות.
מצוות החמורות, חומרתן, נותנת שיזהרו בהם,
מצוות הקלות, קולתן, נותנת שיזלזלו בהם.
ברם, רצון הבורא יתברך, שלא נחשוב כלל ועיקר, מה היא מצווה קלה, ומה היא
מצווה חמורה,
אלא ⁵, "הוי זהיר במצווה קלה כבחמורה",
ומחמת כך, נזהר דוד הע"ה בדבר זה, וקיימו בעצמו.
ובפסוק זה, יעויין עוד בפירושו של רש"י הקדוש:
"יְהִי־הָ עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן - אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו, תשמעון,
יִשְׁמַר ה' - ישמור לך הבטחתו",
דהיינו:
שרצונו של הבורא יתברך, הוא, לבלתי נחשב את שכר המצוות,
וכשננהג כך, אזי, "יִשְׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד - אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְתָּיִךְ".
ומדברים אלו, עלינו ללמוד ג' דברים:
א. עלינו לעשות קל וחומר, מדוד הע"ה -
ומה דוד הע"ה, רגל רביעית במרכבה, נתיירא "מן המצוות הקלות",

⁴ שם, פסוק יב'.

⁵ אבות, פ"ב מ"א.

אנו, שאיננו יודעים כלל ועיקר, מה הם מצוות קלות ומה הם מצוות חמורות, על אחת כמה וכמה.

ב. עצם הדבר, שאין אנו עושים בעצמינו את הקל וחומר הנ"ל -

מלמד אותנו, שיש מצוות שאנחנו "דשים בעקבינו",

דהיינו, שיש מצוות שאנו מזלזלים בהם.

ג. מביאור המילים, "דברים שאדם דש בעקביו", משמע -

"דברים שאדם רגיל בהם", ומחמת הרגילות והעסק בהם, מגיעים החשבונות של "מצוות הקלות",

ועל ידי כך, בא הזלזול באותם המצוות.

ג. כתב ⁶ ב"ספר הישר":

שמידת האהבה, נבחנת בעשרה דברים מן האוהב.

והדבר העשירי, הוא -

שעבודת האוהב, תהיה, שלא על מנת לקבל פרס,

שכן, בצורה זו, נחשבת העבודה, כאהבה שאינה תלויה בדבר.

ויעויין בדבריו הקדושים, שאלו העשרה דברים, נלמדים מהנהגותיו של אברהם אע"ה.

וזה לשון קודשו:

⁶ בזהות מחברו, מצינו ד' דעות:

א. בספר "דרך החיים", וכמו כן בספר "שם הגדולים" - להרב חיד"א, כתבו, שהוא רבינו זרחיה היווני,

ב. בספר "צרור המור", כתב, שהוא רבינו תם מרמורג,

ג. בספר "שפתי ישנים", וכן בספר "סדר הדורות", כתבו, שהוא רבינו תם מאורליאנש,

ד. בספר "שם הגדולים" - להרב חיד"א, הביא בשם יש אומרים, שהוא רבינו זרחיה הלוי, בעל "המאור".

⁷ השער השני.

"המידה העשירית -

כי החסיד, אין אהבתו בא-ל יתברך תלויה בדבר, או על מנת לקבל פרס, ובעבור שלא ביקש אברהם שכר מעבודתו, על כן אמר לו הא-ל יתברך⁸, 'שְׁכַרְךָ הֲרִיבָה מְאֹד'.

כי מנהג הא-ל יתברך עם חסידיו, בעת יעבדוהו על מנת שלא לקבל פרס, יכפול להם שכרם, ויתן להם טובה כפולה.

כאשר אמר לשלמה המלך עליו השלום⁹, 'יַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה ... וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ עֲשָׂר',

וכתיב אחריו¹⁰, 'וְגַם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ, נָתַתִּי לְךָ, גַּם עֲשָׂר גַּם כְּבוֹדִי'¹¹.

והנה, כעין דבריו אלו, מצינו בדבריו רבותינו ז"ל¹², על הפסוק¹³, 'וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם, לֵךְ לְךָ מֵאֲרָצְךָ וּמְמוֹלְדֹתֶיךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ, אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ', האמור בעניין ניסיונו הראשון של אברהם אע"ה:

⁸ בראשית, טו' - א':

"אמר הדברים האלה, הנה דבר יהוה אל אברם במחנה, לאמר, אל תירא אברם, אנכי מגן לך, שכרך הרבה מאד".

⁹ מלכים א', ג' - יא':

"ויאמר אלהים אליו, יען אשר שאלת את הדבר הזה, ולא שאלת לך עשר, ולא שאלת נפש איבך, ושאלת לך הבין לשמע משפט".

¹⁰ מלכים א', ג' - יג':

"וגם אשר לא שאלת נתתי לך, גם עשר גם כבוד, אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיה".

¹¹ הנה, נתבאר שם בפסוקים ובמפרשים (יעוין מלבי"ם. על פסוק טז', שם), שכאשר ביקש שלמה הע"ה מהבורא ית"ש, בחלום הלילה -

"ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך, להבין בין טוב לרע, כי מי יוכל לשפט - את עמך הכבד הזה",

השיבו הבורא ית"ש -

שיתן לו גם עושר וגם כבוד.

¹² "מדרש תנחומא", (פרשת "לך - לך", כב').

"מהו 'לך לך'?"

נסיון אחרון כנסיון הראשון.

נסיון הראשון, ב- 'לך לך מארצך וממולדתך',

ונסיון אחרון, ב- 'לך לך אל ארץ המריה' ¹⁴ ."

והנה, בניסיון הראשון, נאמר ¹⁵ , "כאשר דבר אליו ה' "

ונראה :

שהאות ב', במילת "כאשר",

משמעותה, שעשה זאת אברהם אע"ה, באופן "שלא על מנת לקבל פרס".

והנה, במסכת אבות ¹⁶ , מצינו למאמרו של אנטיגנוס איש סוכו - משמו של שמעון

הצדיק :

"אל תהיו כעבדים, המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס,

אלא, הוו כעבדים, המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס".

ובדבריו אלו, מגלה לנו אנטיגנוס, שמידה זו, אינה רק ליחידי סגולה - כאברהם

אע"ה ¹⁷ :

אלא, שרצון הבורא ית"ש מן האדם, הוא, שיעשה את המצוות במחשבה שאינו

מקבל שכר על עשייתה,

¹³ בראשית, יב' - א'.

¹⁴ בראשית, כב' - ב'.

"ויאמר, קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, ולך לך אל ארץ המריה, והעלהו שם לעלה, על אחד ההרים אשר אמר אליך".

¹⁵ בראשית, יב' - ד'.

"וילך אברהם, כאשר דבר אליו יהוה, וילך אתו לוט, ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן".

¹⁶ פ"א מ"ג.

¹⁷ וכפי שראינו ב"ספר הישר".

ואף על פי, שבתוצאה הסופית, הוא כן יקבל שכר על עשיית המצווה.

והנה, דבר זה צריך ביאור:

א. שכן, אם כך הוא רצון הבורא ית"ש מן האדם,

מפני מה, הוא מגלה לנו, שיש שכר על עשיית מצוותיו?

והלא, קל יותר לאדם, לעבוד את הבורא ית"ש,

כשהוא יודע, שאין שכר על עשיית מצוותיו,

מאשר, שהוא יודע שיש שכר, אך עליו לצייר במחשבתו כאילו שאין שכר?

ב. ואם תאמר, שטעם הדבר, שגילה לנו הבורא ית"ש, שיש שכר בעשיית מצוותיו,

בעבור אותם אלו, שללא השכר לא יעבדוהו,

מפני מה, יפסידו אותם אלו, שכן מסוגלים לדעת שיש שכר, ובכל זאת יעבדו את

הבורא ית"ש - כאילו שאינם מקבלים שכר?

ד. כתב בספר הקדוש¹⁸ "עדן מקדם":

"יצחק אע"ה, כשהתחיל לדבר ליעקב¹⁹, תחילת דבריו אמר 'הַקָּנִי'²⁰,

ולעשיו, התחיל ואמר, 'מִי אֶתָּה'²¹.

והעניין הוא, שאמרו בזוהר הקדוש -

שהנחש לקח מ', 'מִכַּל עֵץ הַגֵּן'²²,

¹⁸ ערך "יצחק", אות ד'.

¹⁹ היינו:

בשעת קבלת הברכות.

²⁰ בראשית, כז' - יח':

"וַיבֹא אֶל אַבְיֹו, וַיֹּאמֶר אָבִי, וַיֹּאמֶר הַנָּי, מִי אַתָּה בְנִי".

²¹ בראשית, כז' - לב':

"וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אַבְיֹו, מִי אַתָּה, וַיֹּאמֶר, אָנִי בְנֶךָ בְּכֶרֶךְ עֲשׂו".

ואחר כך, באו אותיות 'ות' ארבעה פעמים, 'ותרא, ותקח, ותאכל, ותתן'²³,
ונתחברו עם האות מ', והיה 'מנות'²⁴.
ורבקה, גם כן אמרה 'ות' ד' פעמים, 'ותעש אמו²⁵ ותקח²⁶ ותלבש²⁷ ותתן²⁸.
ואם חלילה וחס, יצחק היה פותח ב-מ', היה נעשה 'מנות' כראשונה, ולא היה
תיקון.
אבל, פתח באות ה'²⁹, שנפתח סתימת ה-מ', ובאו הברכות.

²² בראשית, ג' - א':

"והנחש הזה ערום מכל חית השדה אשר עשה יהוה אלהים, ויאמר אל האשה, אף כי אמר אלהים לא
תאכלו מכל עץ הגן."

²³ בראשית, ג' - ו':

"ותרא האשה, כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים, ונחמד העץ להשכיל, ותקח מפריו ותאכל,
ותתן גם לאישה עמה ויאכל."

²⁴ כזה:

ות

ות מ ות

ות

²⁵ בראשית, כז' - יד':

"וילך, ויקח, ויבא לאמו, ותעש אמו מטעמים, כאשר אהב אביו."

²⁶ בראשית, כז' - טו':

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל, החמדת, אשר אתה בבית, ותלבש את יעקב בנה הקטן."

²⁷ בראשית, כז' - טו':

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל, החמדת, אשר אתה בבית, ותלבש את יעקב בנה הקטן."

²⁸ בראשית, כז' - יז':

"ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה, ביד יעקב בנה."

²⁹ היינו:

יצחק אע"ה, בכניסת יעקב אע"ה אליו, בשעת קבלת הברכות,

אך לעשיו, פתח ב-מ', 'מי אָתָה'³⁰ ,
 וזה סימן, שנהפכו כל הקללות עליו³¹ .
 ובזה יבוא אל נכון, מה שאמר עשיו³² , 'הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת, וְלָמָּה זֶה לִי בְכָרְהִי -
 כי נזרקה נבואה בפיו, שעתיד לילך למוות, כאשר ילך לצוד ציד להביא,
 כי כאשר התחיל יצחק באות מ', נחתם עליו אותיות 'מֹות'.
 ולכן, אמר עשיו בחרדתו³³ , 'וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים, אֶת בְּכָרְתִי לָקַח, וְהִנֵּה עֲתָה לָקַח
 בְּרַכְתִּי' -
 הכוונה, כי מעיקרא לקח בכורתי, כשאמרתי לו³⁴ , 'הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת',
 ואותה 'הִנֵּה' שאמרתי לו, עתה נתקיימה, על ידי שלקח את ברכתי שהיא אות
 ה',
 ונשארה לי אות מ', שנתחברה עם אותיות 'ות', ונעשה 'מֹות',
 ונתקיימה³⁵ , 'הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת', שאמרתי.
 וזהו גם כן, דקדוק דברי יצחק בחרדתו, שאמר³⁶ , 'מי אֶפֹּא הוּא הַצֵּד צִיד', כי
 תיבת 'הוא', היא לכאורה יתירה -

באומרו אליו (בראשית, כז' - יח'), "וַיָּבֵא אֶל אָבִיו, וַיֹּאמֶר אָבִי, וַיֹּאמֶר הֲנִי, מִי אַתָּה בְּנִי".

³⁰ בראשית, כז' - לב':

"וַיֹּאמֶר לוֹ יַצְחָק אָבִיו, מִי אַתָּה, וַיֹּאמֶר, אֲנִי בִנְךָ בְּכֹרֶךָ עֶשָׂו".

³¹ "מדבר קדמות", משם הנשיא בעל "מצת שמורים" זלה"ה, בדרשותיו - כתב יד.

³² בראשית, כה' - לב':

³³ בראשית, כז' - לו':

³⁴ בראשית, כה' - לב':

³⁵ בראשית, כה' - לב':

³⁶ בראשית, כז' - לג':

"וַיִּחַרד יַצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מָאֵד, וַיֹּאמֶר, מִי אֶפֹּא הוּא הַצֵּד צִיד, וַיָּבֵא לִי, וְאָכַל מִכָּל בְּטָרֶם תְּבוּאָה,
 וַאֲבָרְכֶהוּ, גַּם בְּרוּךְ יְהִי".

אכן, כפי האמור שם, רמז, שעשיו שהוא לפניו, פתח לו ב-מ',
וזהו, 'מי אפוא'.

אבל 'הצד צד', שהוא יעקב, כבר התחלתי ב-ה' ... אם כן, מוכרח, שגם 'ברוך
יהיה'."

ה. בהקדמתו להלכות על פרשת "בלק", כתב ³⁷ רבינו הרי"ח הטוב זיע"א:

"אמרו רבותינו ז"ל ^{38 39}, 'חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום'.

וזו היא תקנת דוד הע"ה, על ידי מעשה שהיה,

שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, ולא היו יודעים על מה ועל מה היו
מתים,

עד שחקר, והבין ברוח הקודש,

ותיקן לברך מאה ברכות בכל יום, וסר המוות ⁴⁰.

ורמז לדבר ⁴¹, 'ונאם הנקבר הקס עלי' - בגימטריא מאה ⁴².

ואמרו רבותינו ז"ל ⁴³ -

סָמַךְ לַמָּאָה בְּרִכּוֹת מִן הַתּוֹרָה, בַּפְּסוּק ⁴⁴, 'וְעֵתָה יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאֵל

מֵעַמְךָ, כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' ,

אל תקרי 'מה', אלא מאה.

³⁷ בספרו הקדוש "בן איש חי".

³⁸ מנחות, מג' ע"ב.

³⁹ וכן נפסק להלכה בטור ובשו"ע (או"ח, סימן מו', סעיף ג').

⁴⁰ במדבר רבה, פרשה יח', כא'.

⁴¹ שמואל ב', כג' - א'.

⁴² כן הוא במדרש הנ"ל.

⁴³ כך הוא ביאור הגמרא, על פי שיטת רש"י הקדוש (מנחות, מג' ע"ב. ד"ה "מה ה' א-להיך").

⁴⁴ דברים, י' - יב'.

והן הן מאה ברכות, שהם ליראה את ה' ולאהבה אותו, ולזכרו תמיד, על ידי המאה ברכות שמברך בכל יום.

ונראה לי בסייעתא דשמיא, הטעם שהועיל תיקון ק' ברכות, להכניע הסטרא אחרא - דרגא דמותא, וסר המוות -

כי ידוע, דבסטרא אחרא, יש ת' כוחות,

בסוד ⁴⁵, וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב, לֵאמֹר, בָּאֲנֵנוּ אֶל אֲחִיךָ אֶל עֲשׂוֹ, וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ, וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ עִמּוֹ.

והם מספר ירע עין ⁴⁶.

ונרמזים, באות ת' של 'מות', שנתחברה עם אותיות מ-ו באכילת חוה מעץ הדעת, שזה גם כן נסתבב והתחיל מן ראיית עיניים,

דכתיב ⁴⁷, וַיִּתְּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל, וְכִי תֵאָוָה הוּא לְעֵינַיִם, וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁפִּיל, וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִשְׁתָּהּ עִמָּה, וַיֹּאכְלוּ,

ולכך, נתחברה אות ת', עם אותיות מ-ו ונעשה 'מות' ⁴⁸.

והנה, במאה ברכות, יש מאה אזכרות ⁴⁹,

וכל אזכרה, יש ארבע אותיות, הרי ת' אותיות ⁵⁰.

⁴⁵ בראשית, לב' - ז'.

⁴⁶ העולים בגימטריא למניין ארבע מאות.

⁴⁷ בראשית, ג' - ו'.

⁴⁸ ביאור העניין, נתבאר לעיל באות ה'.

⁴⁹ היינו:

בכל ברכה, יש פעם אחד שם הוי"ה ברוך הוא,

וממילא, במאה ברכות, יש מאה פעמים שם הוי"ה ברוך הוא.

⁵⁰ היינו:

בכל שם הוי"ה ברוך הוא, יש ד' אותיות,

וממילא, במאה ברכות, יש ד' מאות תיבות משם הוי"ה ברוך הוא.

לכך, במאה ברכות, פְּטַל המוות של מאה אנשים, שכל גוף אחד מהם בנוי בארבע יסודות⁵¹, שהם ת' יסודות אנשים - שהיו מתים בכל יום, שזה נמשך, מן ת' כוחות סטרא אחרא, הרמוזים באות ת' של 'מות'."

ו. במסכת נדה⁵², מצינו לדרשתו של רבי שמלאי:

"למה הולד דומה במעי אמו?

לפנקס שמקופל ומונח -

ידיו על שתי צדעיו⁵³,

שתי אציליו על ב' ארכובותיו⁵⁴,

וב' עקביו על ב' עגבותיו⁵⁵,

וראשו מונח לו בין ברכיו,

ופיו סתום וטבורו פתוח⁵⁶,

⁵¹ היינו:

ד' יסודות, של עפר - מים - אש - רוח.

⁵² ל' ע"ב.

⁵³ היינו:

ש-ב' כפות ידיו מונחות על ב' צדדי המצח.

⁵⁴ היינו:

ש-ב' בתי השחי שלו מונחות על ב' ברכיו.

⁵⁵ היינו:

ש-ב' עקביו, מקופלות לאחורי גופו, והוא מקום התורפה.

⁵⁶ היינו:

שפיו אינו משמש לו מקור לצורך מאכל ומשתה,

ודרך טבורו, נכנס לו דם מאמו, לצורך חמצן.

ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו⁵⁷,

וכיון שיצא לאויר העולם, נפתח הסתום⁵⁸, ונסתם הפתוח⁵⁹,

שאלמלא כן, אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת⁶⁰,

ונר דלוק לו על ראשו⁶¹, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו".

ונתקשה בזה⁶² רבינו המהר"ל זיע"א:

"וקשיא, מה בא להגיד בזה איך התינוק מונח בבטן אמו?

דמאי נפקא מיניה, אם מונח בענין זה או בענין אחר? "

וביאר בזה:

⁵⁷ היינו:

כי אם יוציא את צרכיו בתוך מעיה, יגרום לה לזיהום ולמוות.

⁵⁸ היינו:

פיו, שדרכו הוא מתחיל לאכול.

⁵⁹ היינו:

טבורו, כיוון שכבר מפסיק לקבל חמצן מדמה של אמו.

⁶⁰ היינו:

כעין מה שאנו מברכים בברכת "אשר יצר".

⁶¹ יעויין בחידושי אגדות לרבינו המהרש"א:

שהכוונה בזה לנשמה, שבזמן היותו בבטן אמו, הנשמה נמצאת לו מעל ראשו.

ויעויין מה שכתב רבינו המהר"ל:

דטביעת הנשמה בגוף התינוק, הינה, רק בשעת יציאתו מבטן אמו.

⁶² נתיבות עולם ב', נתיב הצדקה, פרק ג'.

ובמאמר "אז ישיר משה ובני ישראל" - לפרשת "בשלח", הבאנו לדברי רבינו זיע"א, ממקומות אחרים בדבריו,

ברם, דבריו במאמר זה, יותר קשורים לעניין שיבואר בסייעתא דשמיא.

"אבל, הדבר הוא, כי בא לאשמועין מעלת האדם, כי האדם נברא, על ענין המיצוע והשווי,

שכל דבר שיש לו השווי והמיצוע, הוא נבחר, והוא טוב,

כי הדבר שאין לו השווי והמיצוע, הוא רע.

וכבר התבאר, כי נברא האדם בששי, שהוא מספר השווה ⁶³ ...

ולכך אמר, כי האדם, בפרט בבריאתו, כפנקס מקופל, ואין האחד מן האיברים מתפשט ויוצא חוץ ...

כי בא להודיע, איך יהיה האדם נוהג כל ימיו שיהיה בעולם הזה,

כי דבר זה שהוא בבטן אימו, דומה לגמרי אל מה שהאדם בעולם הזה, וְהָאֵם נחשב עולמו של וּלְד ...

והנה, תראה, כי הנהגתו בבטן אימו, דומה לגמרי כמו שהוא כאשר יוצא אל העולם.

ולכך אמר, ש-ידינו על שתי צדעיו -

דבר זה, כי האדם אשר מניח שתי ידיו על שתי צדעיו, הוא מתבונן ומחשב על דבר,

וכך יהיה האדם מתבונן על כל מעשיו שיעשה בעולם הזה, כי אין האדם שכלי לגמרי, והוא בא לידי טעות ושגגה בכמה דברים,

ולכך, יהיו כל מעשיו בהתבוננות הרבה, ויחשוב מעשיו אשר הוא עושה, שיביאו אותו לידי טוב ולא יביאו אותו לידי רע,

ודבר זה, הוא הדבר הגדול, כאשר עושה מעשיו בהתבוננות ובדעת, שהוא בא לידי צדק וניצל מן החטא ...

ולכך אמר, 'כי ידיו על שתי צדעיו, ושני אציליו על שתי ארכבותיו' -

שבזה, הוא דומה לאיש שהוא מתבונן על דרכיו,

⁶³ היינו:

מספר זוגי.

ודבר זה, הוא ראשון אל הכל,
כי צריך קודם הכל, התבוננות על דרכיו - שהוא ירצה לעשות.
ואחר כך, 'ושני עקביו על שני עגבותיו' -
שבזה, דומה לגמרי כמו מי שהוא כורע על ברכיו,
כי מי שהוא כורע על ברכיו, יש לו שני עקביו על שתי עגבותיו,
וזה, שכך יהיה בעולם הזה, נברא לעבוד את בוראו, כמו עבד שהוא כורע לפני
האדון שלו, הוא השם יתברך,
ובשביל שדבר זה הוא ענין ראשון לאדם, שהרי לכך האדם נברא, לעבוד את
יוצרו, ולכך אמר, כי בבריאתו נברא האדם ששתי עקביו על שתי עגבותיו.
ואמר, 'וראשו מונח בין שתי ברכיו' -
לומר, שלא יתגאה האדם בעולמו,
ויראה תכליתו, שיהיה חוזר אל מקום עפר רמה ותולעה,
ולא יתגאה בעולמו, כי כאשר ראשו כפוף דבר זה מורה על הכנעה.
ואמר, 'ופיו סתום' ...
אמר, כאשר יהיה האדם בעולמו, לא יהיה רודף אחר תאוותו, רק אם יאכל
וישתה לצורך חיותו, כדי שיוכל לעבוד השם יתברך ...
ולכך, 'פיו סתום, וטבורו פתוח' -
כי פיו, שם יש הנאת החיך והתאוה, ודבר זה סתום,
רק הטבור ששם יכנס המאכל, פתוח, ושם לא יקבל תאוה,
וכך יהיה נוהג האדם בעולמו שלא ירדוף אחר התאוה".

ז. ידוע ומפורסם, המעשה המובא במסכת עבודה זרה⁶⁴, ברבי אלעזר בן
דורדיא:

⁶⁴ ז' ע"א.

"שלא הניח זונה אחת בעולם, שלא בא עליה.
 פעם אחת, שמע שיש זונה אחת בכרכי היס, והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה,
 נטל כיס דינרין, והלך ועבר עליה ⁶⁵ שבעה נהרות.
 בשעת הרגל דבר ⁶⁶ הפיחה ⁶⁷,
 אמרה ⁶⁸, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין
 מקבלין אותו בתשובה.
 הלך וישב בין שני הרים וגבעות,
 אמר, הרים וגבעות, בקשו עלי רחמים!
 אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו!
 שנאמר ⁶⁹, 'כִּי הִקְרִים יְמוּשׁוֹ, וְהִגְבְּעוֹת תְּמוּטִינָה'.
 אמר, שמים וארץ, בקשו עלי רחמים!
 אמרו, עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו!
 שנאמר ⁷⁰, 'כִּי שָׁמַיִם כָּעָשׂוֹן נִמְלְחוּ, וְהָאָרֶץ כַּבְּגָד תִּבְלָה'.

⁶⁵ היינו:

בשבילה.

⁶⁶ היינו:

בשעת מעשה העבירה.

⁶⁷ היינו:

רוח מאותו מקום.

⁶⁸ בדבר זה, ישנם כמה גרסאות:

א. שהיא אמרה.

ב. שהוא אמר זאת, שכן, הוא נתעורר מעצמו לכך.

ג. שהוא שמע בת קול, שאומרת מאמר זה.

⁶⁹ ישעיה, נד' - י'.

אמר, חמה ולבנה, בקשו עלי רחמים!

אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו!

שנאמר ⁷¹, 'וְחִפְּרָה הַלְבָנָה, וּבֹשָׁה הַחֲמָה'.

אמר, כוכבים ומזלות, בקשו עלי רחמים!

אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו!

שנאמר ⁷², 'וְנִמְקוּ כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם'.

אמר, אין הדבר תלוי אלא בי,

הניח ראשו בין ברכיו, וגעה בבכיה, עד שיצתה נשמתו.

יצתה בת קול ואמרה -

רבי אלעזר בן דורדיא, מזומן לחיי העולם הבא."

והנה, במעשה זה, צריך ביאור:

מפני מה, הניח רבי אלעזר בן דורדיא, את ראשו בין ברכיו?

ובביאור העניין, כתב ⁷³ רבינו הרי"ח הטוב זיע"א:

"נראה לי ... דהניח ראשו בין ברכיו, רמז, שרצה עתה לטהר עצמו לגמרי, מכל חטאים שעשה קודם זה,

עד שיהיה על ידי תשובה זו, נקי ובר מכל חטא ועוון,

כאשר היה בזמן היותו עובר במעי אימו, דהיה שם מונח ראשו בין ברכיו."

והיינו:

שכאשר רבי אלעזר בן דורדיא, הניח את ראשו בין ברכיו,

⁷⁰ ישעיה, נא' - ו'.

⁷¹ ישעיה, כד' - כג'.

⁷² ישעיה, לד' - ד'.

⁷³ בספרו הקדוש "בן יהוידע", שם.

הוא הראה, שכל רצונו, הוא להיטהר בטהרת התשובה, כאותה התקופה שהוא היה עובר במעי אימו,

וכמו כן, הוא הראה בזה את עניין הענווה וההתבטלות, שהוא נמצא בהכנעה כל כך גדולה, לפני הבורא ית"ש.

ח. ולאור המתבאר, בדבריו של רבינו המהר"ל זיע"א, נשכיל ונבין:

דהנה, אותיות 'תינוק', הם מלשון 'תיקון',

שכן, על התינוק מוטל לשמר את התכלית, שהורה לו הבורא ית"ש במעי אימו,

וכאשר הוא עושה כך, אזי הוא משלים את תיקונו.

ולפיכך, האבלות נקראת בלשון מועד, וכמאמר הכתוב ⁷⁴, "קרא עלי מועד, לשבר בְּחוּרֵי":

שכן, בשעה שהאדם נפטר למטה, הוא נולד למעלה.

וכשם שבשעת לידתו, היתה שמחה למטה,

כך בשעת פטירתו, יש שמחה למעלה.

ברם, כל זה, הוא, אך ורק כאשר אותו "תינוק", היפך את מהותו ל-"תיקון",

שהוא, תיקון הגורם לשלימות מעשיו.

ועל פי המתבאר, נוכל להשכיל ולהבין, את המעשה ברבי חנינא בן דוסא, המובא במסכת ברכות ⁷⁵:

"מעשה ברבי חנינא בן דוסא, שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי,

וחלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי.

אמר לו ⁷⁶, חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה!

⁷⁴ איכה, א' - טו'.

⁷⁵ לד' ע"ב.

⁷⁶ היינו:

רבן יוחנן בן זכאי, לרבי חנינא בן דוסא.

הניח ראשו בין ברכיו, ובקש עליו רחמים, וְחִיָּה.

אמר רבן יוחנן בן זכאי -

אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו, כל היום כולו, לא היו משגיחים עליו!

אמרה לו אשתו, וכי חנינא גדול ממך?

אמר לה, לאו -

אלא הוא דומה כעבד לפני המלך⁷⁷, ואני דומה כשר לפני המלך⁷⁸,

והנה, יש לעיין ::

מפני מה, הניח רבי חנינא בן דוסא, את ראשו בין ברכיו?

ברם, על פי המבואר בדברי רבינו המהר"ל זיע"א, יתיישבו הדברים כמין חומר:

שכן, אפשר לפרש, שרבן יוחנן בן זכאי בענוותנותו הגדולה, סבר, שהיות -

"וחנינא בני, דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת"⁷⁹,

והיות, ורבי חנינא בן דוסא לא עשה שום השתדלות לפרנסתו,

הוא המתאים ביותר, להיחשב כ-"עבד", לפני הבורא ית"ש,

⁷⁷ היינו:

מחמת רגילותו להאריך בתפילתו, על כל המאורעות הקורות אותו ואת סובביו.

⁷⁸ היינו:

מחמת שאני מלמד תורה לרבים, אין בידי השהות כל כך להאריך בתפילתי,

וממילא, הריני חשוב כשר, אשר בשעה שבא לבית המלך, הוא מבקש ופונה אל עבדי המלך, בכדי שיתנו לו רשות להיכנס.

וביאר בזה, רבינו המהרש"א (ב"חידושי אגדות"):

שאינן כוונת הדברים כך אליבא דאמת, אלא, שאמר זאת רבן יוחנן בן זכאי לאשתו, בכדי לפייס את דעתה,

ובאמת, הסיבה שביקש מרבי חנינא בן דוסא שיתפלל בעבור בנו, הוא, מחמת ש"אין חבוש, מתיר עצמו מבית האסורים", ולפיכך, תפילת האחר תועיל יותר.

⁷⁹ תענית, כד' ע"ב.

ואם כן, הוא היחיד, שיכול להרכין את ראשו בין ברכיו, והבורא ית"ש ישמע לתפילתו.

דהנה, לעיל הובאו דבריו של רבינו המהר"ל זיע"א:

"ואמר, 'ופיו סתום' ...

אמר, כאשר יהיה האדם בעולמו, לא יהיה רודף אחר תאוותו, רק אם יאכל וישתה לצורך חיותו, כדי שיוכל לעבוד השם יתברך ...

ולכך, 'פיו סתום, וטבורו פתוח' -

כי פיו, שם יש הנאת החיך והתאוה, ודבר זה סתום,

רק הטבור ששם יכנס המאכל, פתוח, ושם לא יקבל תאוה,

וכך יהיה נוהג האדם בעולמו שלא ירדוף אחר התאוה".

ודבר זה, היה בו ברבי חנינא בן דוסא,

שהוא אכל ושתה, רק לצורך חיותו, ורק בכדי לעבוד את הבורא ית"ש.

והוא הוא מה שביארנו לעיל:

שכל עניין "הניח ראשו בין ברכיו", הוא, להורות, את עניין ההכנעה וההתבטלות אל הבורא ית"ש,

ומשום כך, היו מתקבלים ברכותיו ותפילותיו.

וכמו כן, כל עניין "הניח ראשו בין ברכיו":

הוא, בכדי להראות את השלמת ה-"תיקון", וכפי שהיה אצל ה-"תינוק".

ט. ולאור המתבאר, נשכיל ונבין, כדלהלן:

א. מהות המילה "בְּרָכָה", היינו, התבטלות והכנעה, שהיא מ-"מידת הענווה",

והוא משורש לשון "בְּרָךְ", המוֹרָה על מצב "כניעה".

ולפיכך, רק האדם הנוהג בצורה שכזו, יכול להשפיע ברכה אל סובביו,

וכעניין משה רע"ה, שנאמר בו ⁸⁰, "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה, עֵנּוּ מְאֹד, מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה", ודרשו עליו רבותינו ז"ל במסכת מנחות ⁸¹ :

"יבא טוב, ויקבל טוב, מטוב לטובים.

יבא טוב, זה משה,

דכתיב ⁸², 'וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא'.

ויקבל טוב, זו תורה,

דכתיב ⁸³, 'כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם'.

מטוב, זה הקדוש ברוך הוא,

דכתיב ⁸⁴, 'טוֹב ה' לְפָלִי'.

לטובים, אלו ישראל,

דכתיב ⁸⁵, 'הִיטִיבָה ה' לְטוֹבִים'."

ב. אדם המתנהג במידת התבטלות והכנעה, שהיא מ-"מידת הענווה", הרי הוא, "עבד" גדול לפני הבורא ית"ש,

ומשכך, כאשר הוא מקיים את מצוות הבורא ית"ש, הוא לא חושב על עצמו כלל ועיקר - ואף לא על השכר אשר הוא יקבל על שמירת המצוות,

שכן, הוא "עבד", אשר אין לו מאום כלפי אדונו.

והוא רצון הבורא ית"ש, בקיום מצוותיו :

שכאשר נקיים את מצוותיו, נהיה "עבדים", ונכניע את עצמינו לפניו,

⁸⁰ במדבר, יב' - ג'.

⁸¹ נג' ע"ב.

⁸² שמות, ב' - ב'.

⁸³ משלי, ד' - ב'.

⁸⁴ תהילים, קמה' - ט'.

⁸⁵ תהילים, קכה' - ד'.

שאלמלא כן, כל מצווה ומצווה שתבוא לידינו, לא נקיימה ללא ידיעת שכרה. והנה, השכר שאנו מקבלים בעבור קיום המצוות, כך הוא: השכר אותו אנו מקבלים בעולם הזה, הוא לצורך המשך עבודתינו אליו יתברך, והשכר אותו אנו מקבלים בעולם הבא, הוא בשביל היותינו "עבדים" לפניו יתברך.

ואם כן, אין ידיעת השכר אמורה לגרוע מתכלית עבודתנו, אלא, אדרבה, היא נועדה לחזק את תכלית עבודתנו: שכן, תכלית עבודתנו, היא להיות "עבד" בכל רמ"ח אברינו ו-שס"ה גידינו, והיא עבודת ה' "לשמה".

ואף על פי, שגם מי שמקיים את המצוות, "לא לשמה", יקבל שכר על מעשיו, מכל מקום, הוא לא "עבד".

"כי החסיד, אין אהבתו בא-ל יתברך תלויה בדבר, או על מנת לקבל פרס"⁸⁶.

והוא מאמרו⁸⁷ של אנטיגנוס איש סוכו - משמו של שמעון הצדיק: "אל תהיו כעבדים, המְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס" - שכן, המתנהג כך, אינו "עבד" כרצון הבורא ית"ש,

"אֶלָּא, הוּוּ כְעַבְדִּים, הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס" - כי רק המתנהג כך, הוא "עבד" כרצון הבורא ית"ש.

ג. בעניין "מידת הענווה", נאמר⁸⁸, "עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאֵת יְהוָה, עֲשֶׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים", והיינו:

שהנוהג במידת הענווה, שְׂשׂוֹרְשָׁה "יראת שמים",

⁸⁶ לשון קודשו של "ספר הישר", וכפי שהובאה לעיל באות ג'.

⁸⁷ פ"א מ"ג.

⁸⁸ משלי, כב' - ד'.

מושך על עצמו, "עֲשֹׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים".

ובטעם הדבר, נראה כהמתבאר לעיל:

שכן, הנוהג בהתבטלות והכנעה, שהיא מ-"מידת הענווה",

הרי הוא, מושך על עצמו "ברכה" מרובה.

ולפיכך, תיקנו רבותינו ז"ל את עניין "מאה ברכות"⁸⁹, בכדי להציל מן המוות⁹⁰:

כי על ידי ההתבטלות וההכנעה, הבאה מ-"מידת הענווה",

מסתלק המוות מן העולם, וברכה מרובה באה לעולם,

וכמאמר הכתוב⁹¹, "עֵקֶב עֲנָוָה יֵרָאֵת יְהוָה, עֲשֹׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים".

ד. על מאמר הכתוב⁹², "וְעֵתָהּ יִשְׁרָאֵל, מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ, כִּי אִם

לְיִרְאָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְלֶכֶת בְּכָל דְרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ, וְלַעֲבֹד אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", נתקשו רבותינו ז"ל⁹³:

"אטו יראת שמים, מילתא זוטרתא היא"⁹⁴ ?

ותירצו:

"אין, לגבי משה, מילתא זוטרתא היא"⁹⁵.

⁸⁹ מנחות, מג' ע"ב.

⁹⁰ וכמו שנתבאר לעיל, באות ה'.

⁹¹ משלי, כב' - ד'.

⁹² דברים, י' - יב'.

⁹³ ברכות, לג' ע"ב.

⁹⁴ היינו:

בכתוב הנ"ל, מבואר, שבקשתו של הבורא ית"ש, היא, שתהיה בנו יראת שמים,

ונתקשה הגמרא, וכי יראת שמים הוא דבר של מה בכך?

⁹⁵ היינו:

יראת שמים, אצל משה רע"ה, לא היה דבר של קושי.

והנה, כבר נתבאר לנו :

א' - שהיסוד ליראת שמים, נעוץ בהתבטלות והכנעה, שמקורם מ-"מידת הענווה",
ב' - שמהפסוק הנ"ל, אנו לומדים את עניין "מאה ברכות"⁹⁶,
ג' - שעניין "מאה ברכות", הוא השורש ל-"יראת שמים".
ואם כן, "יראת שמים", הוא דבר קשה, למי שאינו נוהג בעניין "מאה ברכות",
והיינו, עניין ההתבטלות וההכנעה.

ברם, מי שמרגיל את עצמו לידי כך, אזי, אין הדבר קשה לפניו, כלל ועיקר, וכשם
שהיה הדבר קל, אצל משה רע"ה.

והנה, ענוותנותו של משה רע"ה, נרמזה במילת "מה"⁹⁷, וכמאמר הכתוב⁹⁸,
"וּבִקֶּר וַיִּרְאֶינָם אֶת כְּבוֹד יְהוָה, בְּשִׁמְעוֹ אֶת תְּלַנְתִּיכֶם עַל יְהוָה, וַנְּחַנוּ מָה, כִּי תִלְיֵנוּ
עֲלֵינוּ",

וממילא, אפשר, שעניין "מידת הענווה", נרמזה אף היא בפסוק המוֹרָה על
"יראת שמים" ו-"מאה ברכות"⁹⁹, "וַיַּעֲתָה יִשְׂרָאֵל, מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מַעֲמֹךָ,
כִּי אִם לִירְאָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְלַקֵּת בְּכָל דַּרְכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ, וְלַעֲבֹד אֶת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", וכדלהלן :

"וַיַּעֲתָה יִשְׂרָאֵל, מָה" - היינו "מידת הענווה",

"וַיַּעֲתָה יִשְׂרָאֵל, מָה" - היינו "מאה ברכות"¹⁰⁰,

כי הכל מעניין אחד, וכמו שנתבאר.

ה. והוא עניין "דברים שאדם דש בעקביו"¹⁰¹ :

⁹⁶ וכמו שנתבאר לעיל, באות ה'.

⁹⁷ חולין, פט' ע"א.

⁹⁸ שמות, טז' - ז'.

⁹⁹ דברים, י' - יב'.

¹⁰⁰ וכמו שנתבאר לעיל, באות ה'.

¹⁰¹ וכמו שנתבאר לעיל, באות ב'.

כיוון שדרכו של האדם, לזלזל ב- "דיני ברכות", והוא דש אותם בעקביו, מידי יום ביומו,

אך אם הוא היה יודע, שהם עצמם מביאים לו את "מידת הענווה", וממילא "יראת שמים", ו- "עֲשֹׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים",

וכמאמר הכתוב ¹⁰², "עֲקֹב עֲנָה יִרְאַת יְהוָה, עֲשֹׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים",

הוא היה מקפיד בהם, ונותן את דעתו עליהם בכל זמן ועת.

ל. בהפטרת פרשתו, נאמר ¹⁰³, "מִי בָכֶם יֵרָא יְהוָה, שְׁמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ, אֲשֶׁר הִלְדָּו חַשְׁכִּים וְאִין נִגָּה לוֹ, יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשְׁעוּן בְּאַלְהֵיוֹ",

ולאור המתבאר, נראה בסייעתא דשמיא לבאר פסוק זה, כדלהלן:

"מִי בָכֶם יֵרָא ה' " - היינו, מי הוא האדם, החפץ שתהיה בו יראת שמים?

"שְׁמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ" - היינו, עליו לשמוע לעצתו של דוד הע"ה, שנקרא בשם

"עבד" ¹⁰⁴, אשר נתיירא מן המצוות שאדם דש בעקביו ¹⁰⁵, ותיקן את עניין

"מאה ברכות" ¹⁰⁶,

¹⁰² משלי, כב' - ד'.

¹⁰³ ישעיה, נ' - י'.

¹⁰⁴ שמואל ב', ג' - יח'.

מלכים א', יא' - יג'.

מלכים א', יא' - לד'.

מלכים א', יא' - לו'.

מלכים א', יא' - לח'.

מלכים ב', יט' - לד'.

מלכים ב', כ' - ו'.

ישעיה, לז' - לה'.

ירמיה, לג' - כא'.

ירמיה, לג' - כב'.

"אֲשֶׁר הִלֵּךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֹגֵה לוֹ" - היינו, האדם השומע לעצתו של דוד הע"ה, ומשריש בעצמו את "מידת הענווה" בהתבטלות ובהכנעה, אזי, גם בזמן שהוא "חושך" בעבורו, הוא הולך אחר הבורא ית"ש באמת ובתמים, "יִבְטַח בְּיָשָׁם וְיִהְיֶה וְיִשְׁעֶן בְּאַלְהֵיוֹ" - היינו, לאחר שאדם זה מתבטל ונכנע לפני הבורא ית"ש, אזי, הוא מתחזק ב-"מידת הביטחון", ונשען אך ורק על הבורא ית"ש.

יתן ה' יתברך, ונוזכה לזה. אמן.

ירמיה, לג' - כו'.

יחזקאל, לז' - כה'.

תהילים, פט' - ד'.

תהילים, פט' - כא'.

דברי הימים א', יז' - ד'.

¹⁰⁵ וכמו שנתבאר לעיל, באות ב'.

¹⁰⁶ וכמו שנתבאר לעיל, באות ה'.

לזיכרון עולם בהיכל ה'

- הגה"ק רבי רפאל משה אלבאז בן רבי שמואל זיע"א
- הגה"צ רבי דוד מסעוד עובדיה בן אסתר זיע"א
- הגה"צ רבי חיים וואלקין בן צביה זיע"א
- הגה"צ רבי משה איבגי בן אסתר זיע"א
- רבי אברהם איבגי בר רחמה זצ"ל
- רבי שלום איבגי בר רחמה זצ"ל
- צורי (צורישדי) גניש ז"ל בן יולנדה תחי'
- אפרים (אפי) ביתן בן קונפיטה ז"ל
- משה חיון בר קוקה ז"ל
- דב לוסטרניק בר אביבה ז"ל
- משה מושי מקסים בן לילה תהילה ז"ל

~~~

- הצדקת מזל טוב אלבאז (לבית סודרי) בת רבקה ע"ה
- הצדקת מרים רמו עובדיה בת אסתר ע"ה
- הצדקת ברוריה מויאל בת חוה ע"ה
- זוהרה פרץ (לבית כהן) בת רחל ע"ה
- מזל טוב סיגלר (לבית עובדיה) בת זוהרה ע"ה
- רחל עמוס (לבית מלכה) בת אסתרלייה ע"ה
- אליס חוה עישה לוי (לבית סיבונג) בת גרסיה ע"ה
- רות חפציבה כהן (לבית פרשה) ע"ה בת פרלה תחי'
- חנה בת ליליאן ע"ה
- חנה אילוז בת פרוחה ע"ה
- איילה בת נעמי ע"ה